

PAPER DETAILS

TITLE: BATI ANADOLU GEZISI ESNASINDA MUSTAFA KEMAL PASA'YI KARSILAMA
TÖRENLERİ

AUTHORS: Selami KILIÇ

PAGES: 0-0

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/25978>

BATI ANADOLU GEZİSİ ESNASINDA MUSTAFA KEMAL PAŞA'YI KARŞILAMA TÖRENLERİ

Ar. Gör. Selâmi Kılıç*

Gazi Mustafa Kemal Paşa, 14 Ocak 1923 günü epeyce uzun sürecek bir yurt içi gezisine çıkmıştır. Gazi'nin bu Batı Anadolu gezisi 14 Ocak 1923'te başlar, 17 Şubat 1923'te İzmit İktisat Kongresi'ndeki bilinen nutku ile sona erer.

Başkumandan Eskişehir, İzmit, Bursa tarihiyle İzmir'e gidecektir.

Ankara, 13 Kânunısani (muhabir-i mahsusumuzdan) -Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa halkla temas etmek üzere bu hafta zarfında Ankara'dan hareket edecektir.(1)

Mustafa Kemal Paşa'nın teftiş seyahati :

Başkumandanımız dün Ankara'dan hareket etmiştir.

Ankara, 14 Kânunısani (muhabir-i mahsusumuzdan) - Bursa ve İzmir havalisinde bir teftiş seyahatine çıkacağını haber verdiğim Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bu sabah saat altı buçukta Eskişehir'e müteveccihen hareket etmiştir. Başkumandanımıza meb'usandan Hamdullah Suphi, Cevat Abbas, Muhiddin Baha Beyler, kalem-i mahsus müdiri refakat etmektedir.

Mustafa Kemal Paşa hey'et-i vekile crkânı, meb'uslar, gazete muharrirleri tarafından teşyî edilmiştir. Müşarunileyh İzmit'e oradan Bursa ve İzmir'e azimet edecektir. (2)

* Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü

(1) Vakit, 14 Ocak 1923, No. 1829.

(2) Vakit, 15 Ocak 1923, No. 1830.

Eskişehir, 15 Kânunısanı (Anadolu Ajansı) - Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri refakatlerindeki zevat-ı muhtereme ile beraber bu sabah saat sekizde Eskişehir'e muvasalat buyurmuşlar ve istasyonda Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleriyle, Asım ve Galib Paşalar ve erkân-ı harbiye hey'eti, polis, jandarma, memurin ve ahali tarafından hararetle bir surette istikbâl edilmişlerdir. Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri seyahatlerinden avdette Eskişehir'i ziyaret buyuracakları cihetle bugün burada tevakkuf etmeyerek İzmit'e müteveccihen seyahatlerine devam edeceklerdir. Müşarunileyhe Eskişehir'den itibaren Fevzi Paşa Hazretlei ile erkân-ı harbiye hey'eti de refakat edeceklerdir.(3)

Gazi Mustafa Kemal, çıkmış olduğu bu gezisi esnasında seyahatlerinden avdette Eskişehir'i ziyaret edeceğinden burada tevakkuf etmeyi plânlamamıştır. Fakat Eskişehir halkının şetâret ve sevinç ızhar ederek, Gazi Paşa'nun şehre çıkmalarına intizar etmeleri üzerine halk ile yakından temas etmeyi münasip görerek saat üç buçukta mutasarrıflık dairesine azimet etmişlerdir.

Eskişehir: 15- Paşa Hazretlerinin râkip oldukları tren-i mahsus Eskişehir İstasyonunda hal-i tevakkufta iken Eskişehir ahali halaskâr başkumandanımızın şehirde bulunmalarından dolayı şetâret ve sevinç ızhar ediyorlar. Dükkânlar, mebani-i hususiye ve resmiye bayraklarla donatılıyordu. Halk küme küme sokak başlarına, istasyon civarına, belediye ve hükûmet dairesi önlerine birikerek Gazi Paşa Hazretlerinin şehre çıkınalarına intizar ediyorlardı. Halkın bu hahiş ve intizarından haberdar olan Paşa Hazretleri trenin gece hareket edeceğine binaen validelerini gaybubet etmelerinden mütevellid teessürlerine rağmen halk ile yakından teması münasip görerek saat üç buçukta mutasarrıflık dairesine azimet buyurdular(4).

(3) Yakut, 16 Ocak 1923, No.1831.

(4) Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri İzmir Yollarında, Ankara-İstihbarat Matbaası, 1339 (Kıs. İzmir Yollarında), s.3

Mustafa Kemal, Eskişehir Mutasarrıflık Dairesinde. 15 Kânunısani 1339 (1923) tarihinde saat 3.40'tan sonra yaptığı konuşmasında: maksad-ı seyahatini şöyle açıklıyordu:

Efendiler! iki maksatla seyahat ediyorum. Birincisi: son muzafferiyattan beri talim ve terbiye ile iştigal eden ordumuzu görmek ve bu talim ve terbiyenin derecesini tetkik eylemektir. Ordu mıntıkası fevkalâde geniştir. Mümkün olursa Adana'ya kadar gideceğim.

İkincisi: bu münasebetle ahali ile yakından temas etmek ve onlarla müdavele-i efkâr eylemektir.(5)

Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı bu seyahatin bir diğer amacı da, kurulmasını arzu ettiği Halk Fırkası ile yakından ilgilidir. Nitekim O, 16/17 Ocak 1923 tarihinde İzmit'te İstanbul gazetecileriyle yaptığı konuşmada Halk Fırkası'nın teşkili lüzumunu geniş ve açık bir şekilde izah etmiştir.

Yukarıda belirtildiği gibi Mustafa Kemal Paşa, Batı Anadolu'da yaptığı bu seyahatten yararlanarak, halk ile yakından temas etmek ve bazı girişimlere hazırlık olmak üzere fikir alışverişinde bulunmak istiyordu. Gerçekten Gazi Paşa böyle bir davranışı zorunlu buluyordu. Çünkü uzun yılların savaşlarından yeni çıkmış, fakat henüz barışa da kavuşamamış olan memleketin bir yığın önemli ve hayati nitelikte sorunları vardı. Bunların üstesinden gelinmek için bir takım atılımlar yapmak, kararlar almak ve bunları uygulamaya koymak gerekiyordu. Birçoğunu ana çizgileriyle kamuoyu önünde tartışmak ve en isabetli çözüm yollarını birlikte aramak gereksimini duyuyordu.(6)

Gazi'nin bu seyahati aynı zamanda bir seçim gezisiydi. Çünkü meclis

(5) Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1923 Eskişehir-İzmit Konuşmaları, Yayına Hazırlayan : Arı İNAN, Ankara 1982 (Kıs. Eskişehir-İzmit Konuşmaları), s. 11-12.

(6) Eskişehir-İzmit Konuşmaları, s. IX, (önsöz)

çalışmalarının son yılına girmiş ve Mustafa Kemal de meclisin yenilenmesini, seçimlerin yapılmasını kararlaştırmıştı.

Seçim yılı olan 1923 başlarında, Atatürk hem bir seçim gezisi yapmak, hem de kaldırılmış saltanat ve yeni şekliyle halifelik konularında halkın görüşlerini öğrenip kaygı uyandıran konularda açık ve şöyleşi niteliğinde konuşmalarla onları aydınlatılabilmeyi amaçlayarak, bir yurt gezisine çıktı (7)

Gazi, bu seyahatini Nutuk'ta şöyle anlatmaktadır:

Efendiler! Saltanatın ilgası, hilâfet makamının salâhiyetsiz kalışı üzerine, halk ile yakından temasa gelmek, ahval-i ruhiyye ve temâyülat-ı fikriyyeyi bir daha tetkik etmek mühimdi.

Bundan başka, meclis son senesine dahil olmuş bulunuyordu. Yeni intihap münasebetiyle Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni siyasi bir fırkaya tahvil etmeye karar vermiştim. Sulh takarrür ettiği takdirde, teşkilatımızın fırkaya inkilâbını lüzumlu görüyordum. Bu hususta da halk ile bizzat hasbihal etmeyi muvafık ve faydalı mütâlâa ediyordum. Zaferden sonra, talim ve terbiye ile işigale başlamış olan ordumuzu da yakından görmek istiyordum. İşte, bu maksatlarla, Garbî Anadolu'da bir seyahat icra etmek üzere 14 Kânunısani 1923 tarihinde Ankara'dan hareket ettim..

Eskişehir'den itibaren, İzmit, Bursa, İzmir, Balıkesir'de halkı münasip mahallerde toplayarak uzun hasbihallerde bulundum. Ahalinin, bana istedikleri gibi serbest sualler tevcih etmesini talebettim. Sorulan suallere cevap teşkil etmek üzere, altı saat, yedi saat devam eden konferanslar verdim.

Muhterem Efendiler, hemen her yerde halkın anlamak istediği hususattan nazar-ı dikkati celbeden noktalar şunlardı:

(7) Doç. Dr. Seçil Akgün, Halifeliğin Kaldırılması ve Lâiklik, Turhan Kitabevi-Ankara, s.105

Lausanne Konferansı ve neticesi, hâkimiyet-i milliye ve makam-ı hilâfet ve bunların vaziyetleri ve münasebetleri ve bir de teşkil etmek niyetinde olduğum anlaşılan siyasi fırka...

Lausanne Konferansı müzakeratını, cereyan ettiği gibi, her yerde hülâsa ediyordum. Neticenin müsbet olacağı hakkındaki kanaatimi de beyan ederek milletin müsterih olmasına çalışıyordum.

Hâkimiyet-i milliye ve makam-ı hilâfetin vaziyetleri ve münasebetleri ne olduğu hakkında, halkın merak ve endişe etmekte hakkı vardı...Zira, Meclis 1 Teşrinisani 1922 tarihli kararıyla, hâkimiyet-i şahsiyyeye müstenit şekl-i hükûmetin 16 Mart 1920 tarihinden itibaren ve ebediyen tarihe intikal eylediğini ilan ettikten sonra, bir takım Şükrü Hocalar "efkârı umumiyei İslâmiye terüddü ve ıstırabata düşmüştür" diyerek hareket ve faaliyete geçtiler. "Hilâfet aynı hükûmettir. Hilâfetin hukuk ve vezâifini iptal etmek hiç kimsenin, hiç bir meclisin elinde değildir" davasını ortaya atmışlardı. Meclisin, milletin lağvettiği saltanatu şahsiyyeyi hilâfet makamında idame ve padişah yerine halife ikâme etmek sevdasına düşmüşlerdi.

Filhakika, mürteci bir hizip, Karahisarısahip mebusu bulunun Hoca Şükrü imzasıyla "hilâfeti islâmiye ve Büyük Millet Meclisi" unvaniyle bir risale neşretti. Ankara'da 15 Kânunısani 1923 tarihinde intişar eden ve bütün meclis azalarına tevzi edilen bu risaleden, İzmit'te haberdar edildim. Risalenin üzerinde, sadece 1339 (1923) senesi yazılmıştı. Fakat bu risalenin daha, ben, Ankara'da iken ihzar ve tab' olunduğu ve benim Ankara'dan tarihi müfarakatım olan 14 Kânunısani 1923 gününün ferdası ortaya çıkarıldığı anlaşılmış idi.

Şükrü Efendi Hoca ve rüfekaı "Halife, Meclisin, Meclis halifeninidir" safsatasıyla Millet Meclisini halifenin hey'eti meşvereti ve halifeyi meclisin dolayısıyla devletin reisi gibi göstermek ve kabul ettirmek istemişlerdir .(8)

(8) Kemal Atatürk, Nutuk, C.II, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü- İstanbul 1982 (Kıs.Nutuk), s. 703-705.

Gazi Paşa Hazretleri, Eskişehir Hükûmet Konağında çeşitli hey'etleri kabul etmiş, daha sonra valilik salonunda halkın katıldığı bir toplantıda üç buçuk saat süren bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetinin genel politikası, memleketin içinde bulunduğu genel durum, gelecekte yapılması gereken çalışmalar üzerinde durmuş, sözü Lozan Konferansı'na getirerek:

(Biz bütün milletçe, hükûmetçe, meclisçe samimi surette sulh ve musalahata taraftarız. Eğer Avrupa devletleri aleyhimizdeki fikirlerini tashih ve bunu fiilen ızhâr ederlerse sulhün akdine hiç bir mani kalmaz. Buna rağmen behemehal harbi idame etmek isterlerse şimdiye kadar olduğundan ziyade kuvvetli bulunduğumuza ve daha esaslı netayic istihsal edeceğimize emniyetimiz berkemaldır) demiştir. (9)

Bu konuşmasından sonra odasına çekildiği sırada, İzmir'den bir telgraf aldı. Başyaver Salih (Bozok) annesi Zübeyde Hanım'ın ölümünü üzümlere bildiriyordu. Bu müessif haberin Mustafa Kemal Paşa'ya Eskişehir'de veya yolda haber verilmiş olması muhtemeldir.

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Validesi Hanım'ın İzmir'de irtihal ettiği teessüfle haber alınmıştır. Merhume bir müddetten beri rahatsız bulunuyordu. Ankara'nın havasıyla imtizaç edemediğinden İzmir'in istirdadı üzerine tebdil hava için İzmir'e gitmişti. Cenazesi dün merasim-i mahsusa ile İzmir'de defnolunmuştur.

Cenab-ı Hak rahmet eylesin.

Başkumandanımızın, son teftişleri esnasında İzmir'e de uğrayarak validelerine mülaki olmaları mukarrerdi. Bu müessif haberin Mustafa Kemal Paşa'ya Eskişehir'de

(9) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C.II, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları:I, Ankara 1959, (Kıs. Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri), s. 52.

veya yolda haber verilmiş olması muhtemeldir. Gazi Paşa Hazretlerinin amik olan teessürlerine bütün milletimiz iştirak edecektir. Zaya'dan dolayı ta'ziyetlerimizi arzederiz. (10)

Mustafa Kemal Paşa çok üzgün olmasına rağmen programını değiştirmek istemiyordu. 16 Ocak 1923 akşamı için İzmit'e İstanbul gazeteleri başyazarlarını davet etmişti. Çok önemli bir basın toplantısı yapacaktı. Kararını verdi ve (İzmir'de Başkomutanlık Başyaveri Salih) adresine bir telgraf hazırladı. (11)

-- "Allah millete hayat ve selâmet versin"

Ankara, 15 Kânûnısanî -(Hususi muhabirimizden) -

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri validelerinin vefatını haber alınca, Seryavereleri Salih Bey'e bir telgraf çekmişler ve "Allah millete hayat ve selâmet versin" diye tedfinine müsaade etmişlerdir.

Keyfiyet-i irtihalden haberdar olan Büyük Millet Meclisi Reisi Muhteremlerine bir ta'ziyet telgrafnâmesi yazılmasına karar vermiştir. (12)

İZMİR

Atatürk İzmit'e ikinci kez 16 Ocak 1923 günü gelmiştir. Başından beri Anadolu'da başlatılan Milli Mücadeleyi yazılarıyla destekleyen bazı İstanbul gazetelerinin başyazarları, Atatürk'le görüşme isteğinde bulunmuşlardı. Atatürk, bu istek üzerine 16 Ocak 1923'te İzmit'te bir Basın Toplantısı yapmayı kararlaştırdı.

(10) Vakit, 16 Ocak 1923, No.1831.

(11) M.Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları:159, Ankara 1975, (Kıs. Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri):155.

(12) Vakit, 16 Ocak 1923, No.1831.

Saat 16.30 da İzmit'e hareket etti. İzmit yine coşkulu günlerinden birini yaşamış,istasyonda törenle karşılanmıştı. Doğruca, kendisi için hazırlanan Köşke geldi. Akşam yemeğinden sonra,Basın Toplantısını yaptı. Beş buçuk saat süren bu toplantıya, Tevhid-i Efkâr Gazetesi Başyazarı Velid Ebüzziya, Vakıf Başyazarı Ahmed Emin (Yalman), Akşam Başyazarı Falih Rıfkı (Atay) , İleri Başyazarı Suphi Nuri (İleri), İkdâm Başyazarı Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Tanin Başyazarı İsmail Müştak (Mayakon) , Ankara hükûmetinin siyasi temsilciliğini yapan Kızılay Başkanı Hamit, Ankara'dan Dr. Adnan (Adıvar) ve eşi Halide Edip (Adıvar), İzmit'ten gazeteci Hakkı (Kılıçoğlu) katıldılar.(13)

Gazi Paşa kumandanımız dün saat dörtte İzmit'e vasil olmuşlardır. İzmit, 16 Kânunısanı, saat 7 (suret-i mahsusta gönderdiğimiz muhabirimizden)

Reisimiz ve Başkumandanımız Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün saat dörtte İzmit'e vasil olmuşlardır. Liva erkânı ve halkı tarafından hararetle bir istikbâl ile karşılanmışlardır.

Paşa Hazretlerinin istikbâl merasiminde İstanbul'dan gelen gazete baş muharrirleri de bulunmuşlar ve halkın yaşasın avazeleri arasında Paşa Hazretleri ile bütün misafirler kasma çıkmışlardır.

Paşa Hazretlerinin bütün hattı seyahati üzerinde fevkalâde tezahürat vuku bulmuştur. Ankara'dan hareketlerinden sonra seyahatlerinin ilk merhalesini teşkil eden Eskişehir'de Belediye Dairesini teşrif ve orada Halk Fırkasının lüzumundan bahs bir nutku irad buyurmuşlardır.

Paşa Hazretleri, Vezirhanı'nda kendilerinin istikbâline gelen halk ile musahabede bulunmuşlar. Lefke'de askeri teftiş ve neticesinde ızhar-ı memnuniyet etmiştir. Akhisar İstasyonunda Paşa Hazretlerini Halit Bey'le ahali istikbâl etmiş ve burada da

(13) Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, s. 203.

muallimlerle musahabede bulunmuştur.(14)

Arifiye İstasyonu'nda bura halkından maada, Adapazarı'ndan gelen eşraf ve tüccar intizar ediyorlardı.

Sapanca İstasyonu'nda Osman Nuri, Büyükderbend İstasyonunda Halis Bey'le yine halk hararetli istikbâl merasimi yapmışlardır.

Paşa Hazretlerine erkân ve ümeradan başka Bolu Meb'usu Cevat Abbas Bey, Başkumandanlık Refakat Zabiti Mahmut, Yaverleri Muzaffer, Muhafız Tabur Komutanı İsmail Hakkı, Erkânı Harbiyeden Tahsin, Cevdet, Rıza Beylerle Matbuat ve İstihbarat Müdüriyesi Umumiyesi İstihbarat Müdürü Edhem Hidayet, Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi Müdürü Recep Zühdü, Kalemî Mahsustan Memduh, Dış Tabibi Ahmet Şevki, Fotoğrafçı Esat Beyler refakat etmekte ve 40-42 mevkip nefer de seyahate iştirak eylemektedir.

Paşa Hazretleri İzmit'te iki üç gün kadar kalacaklardır. Buraya muvasalatla kasra teşriflerini müteakip İstanbul'dan gelen hey'eti kabul buyurmuşlardır. Bu gece dokuz buçukta tekrar kabul edecekler ve vaziyet-i hazıra hakkında tenvir buyuracaklardır."Naşid Hakkı" (15).

(14) Mustafa Kemal Paşa 16 Ocak 1923 tarihinde Arifiye'de Hoca Harun Efendi'nin hitabesine verdikleri cevapta şöyle diyordu:"Evvelâ, sulhperver olduğumuz için sulhü arzu ediyoruz. Saniyen, mütemadi muharebeler dolayısıyla memleket sulhe, tanzim ve imara çok muhtaçtır. Fakat sulh olmayacak olursa yine mücadeleye devam edecek ve mutlaka memleket için elzem olan neticeyi elde edeceğiz. Bizim mücadelemiz bitmemiştir. Asıl sulhten sonra elbirliği ile çalışmayı elden bırakmamak lazımdır."(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 53.)

(15) Vakit, 17 Ocak 1923, No.1832,

Mustafa Kemal Paşa İstanbul gazetecileriyle yaptığı basın toplantısını İzmit Kasrı'nda 16/17 Kânunısanı 1339 (1923) saat 9.30'dan sonra yapmıştır.

Bu toplantıda, Gazi Paşa'nın evvela konuşacağımız esaslı meseleler ne ise onları tesbit edelim, hangi noktaları öğrenmek istiyorsunuz? sorusu üzerine gazete başyazarları Gazi'ye birçok sorular yöneltmişlerdir. Gazi Paşa daha sonra şöyle demiştir "Burada gayet samimi ve açık bir surette müdavele-i efkâr edeceğiz. Binaenaleyh konuşacağımız şeyler şimdilik mahrem kalacaktır. Yalnız, muttali olacağımız hususatı zamanına ve vaz'iyete göre istimâl edebiliriz.. "(16)

Toplantıda günün tartışma konusu olan sorunlara değinilmiş, hilâfet meselesi, Lozan sulh müzakereleri, milli mücadelenin gayesi, Büyük Millet Meclisi'nde tebellür eden fikirler, yeni hükûmet ve din, intihâbât ve Halk Fırkası ve daha birçok meseleler hakkında Mustafa Kemal geniş açıklamalarda bulunmuştur.

16/17 Ocak 1339 (1923) tarihinde Mustafa Kemal'in İstanbul gazetecileriyle yaptığı İzmit Kasrı mülakatında mevzubahs olunan "Yeni Hükûmet ve Din" hakkında şöyle bir konuşma geçmiştir.

Kılıçzade Hakkı Bey : -Paşa Hazretleri, yeni hükâmetin dini olacak mı?

Gazi Paşa : - Vardır, efendim. İslâm dinidir. İslâm dini hürriyet-i efkâra maliktir.

Hakkı Bey : - Yani hükâmet bir din ile tedeyyün edecek mi?

Gazi Paşa : - Edecek mi etmeyecek mi bilemem.. Bugün mevcut olan kanunlarda aksine bir şey yoktur. Millet dinsiz değildir. Mütedeyyindir ve dini, din-i İslâm'dır.(17)

(16) Eskişehir-İzmit Konuşmaları, s. 39-40. "Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yeminli dört sekreteri bu konuşmaları aynen yazmışlardı. Ne var ki bu açıklamalar bir süre yayınlanmayacaktı. Nitekim, Atatürk'ün izniyle 1929 yılında yayınlandı. 1969 yılında da İsmail Arar, geniş bir inceleme ile bir kitap haline getirmiştir". (Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, s.204.)

(17) Eskişehir-İzmit Konuşmaları, s. 67.

Mustafa Kemal Paşa bu toplantıda cereyan eden konuşmadan Nutuk'ta şöyle bahsetmektedir:

"Yeni Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun ikinci maddesinin başında "Türkiye Devletinin dini,din-i İslâmdır" cümlesidir.

Bu cümle daha, Teşkilat-ı Esasiye Kanununa geçmeden çok evvel, İzmit'te İstanbul ve İzmit erbab-ı matbuatıyla uzun bir mülâkat ve hasbihalimiz esnasında, muhataplarımdan bir zatın şu sualine mâruz kaldım: "Yeni Hükûmetin dini olacak mı?

İtiraf edeyim ki, bu suale muhatap olmayı hiç de arzu etmiyordum. Sebebi pek kısa olması lâzım gelen cevabın o günkü şeraite göre ağzımdan çıkmasını istemiyordum.

Efendiler, gazeteci muhatabımın sualine: hükûmetin dini olamaz, diyemedim. Aksini söyledim.

- Vardır efendim: İslâm dinidir, dedim. Fakat der-akab "İslâm dini hürriyet-i efkâra maliktir. cümlesi ile cevabımı tavzih ve tefsir lüzumunu hissettim.

Demek istedim ki, hükûmet, efkâr-ı vicdana riayyetle mukayyed ve mükellef olur.

Muhatabım,verdiğim cevabı, şüphesiz, makul bulmadı ve sualini şu tarzda tekrar etti: "Yani hükûmet bir din ile tedeyyün edecek mi?"

-Edecek mi etmeyecek mi bilemem dedim. Meseleyi kapatmak istedim. Fakat mümkün olmadı.(18)

Atatürk'ün İzmit Köşkünün alt salonunda yaptığı basın toplantısı, 17 Ocak 1923 sabah saat 3'te bitmişti. Gazeteciler vedâ ederek ayrıldılar. O gün öğleye kadar dinlenen Atatürk, öğleden sonra hey'etleri kabul etmiş, ertesi günü de I. Ordu Komutanı

(18) Nutuk,s. 715-716.

Nureddin Paşa ile birlikte Yarımca ve Hereke'deki askeri birlikleri denetlemişti. Yarımcalılar, Atatürk'ü ellerinden geldiğince ağırlamış, bir "hemşehrilik beratı" ile hemşehrileri yapmışlardı.(19)

İzmit. 17 Kânunısani - (Hususi muhabirimizden) Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün bütün İzmit havalisindeki kıtaatı teftiş ile meşgul olmuş, her istasyonda kurbanlar kesilerek karşılanmış ve halkın fevkalâde heyecanlı tezahüratı ile istikbâl edilmiştir. Paşa Hazretleri öğle yemeğini Hereke'de yemişler ve askerlerin gösterdikleri intizamı her zamandan daha fevkalâde bulmuşlardır.

İzmit namına bu akşam Paşa Hazretleri şerefine bir ziyafet verilmektedir. Paşa Hazretleri yarın burada bulunan gazete başmuharrirlerini tekrar kabul ve İzmit ahalisiyle yakından temas ederek halkın ihtiyacatını tetkike devam edeceklerdir.(20)

İzmit, 19 Kânunısani -(Hususi muhabirimizden) Bugün saat 3 te Mustafa Kemal Paşa Hazretleri sinema binasını teşrif etmişler ve kendilerine intizarda bulunan halk tarafından alkışlarla istikbâl edilmişlerdir. Paşa Hazretleri, kürsi-i hitabetten halkı selamlamış ve maksadım arkadaşça, halkça musahabedir. Bana suallerinizi sorun, samimi bir hasbihalde bulunacağım demiştir. Başkumandanımızın bu müsaadekârlığı fevkalâde hüsn-i tesir icra etmiş ve birçok sualler sorulmuştur.(21)

İzmit : 18 (Anadolu Ajansı) Başkumandan Paşa Hazretleri bugün saat üçte Anadolu Sinemasında İzmit halkına hitaben dört saat devam eden gayet mühim beyanatta bulunmuşlardır. Sinema binası ulema, eşraf ve her sınıf halka mensup ikibini mütecaviz insanla hıncahınç dolmuştu. Musahabelerini daha ziyade halkla

(19) Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri,s.204

(20) Vakit, 18 Ocak 1923, No.1833

(21) Vakit, 20 Ocak 1923, No: 1835.

hasbihal şeklinde yapmayı münasip görerek hâzırundan hal ve âtiye ait düşüncelerinin nelerden ibaret olduğunu ve ne gibi hususatta tereddüde düştüklerini ve hangi mesaili anlamak istediklerini sual etmişlerdir. Bunun üzerine muhtelif zevat hâkimiyet-i milliye esasatı ile hilâfet meselesi ve maârif, iktisat, ziraat ve ticaret hususlarında takip edilecek hat ve hareketle teşkili mutasavver Halk Fırkası hakkında bazı sualler irad etmişlerdir. Paşa Hazretleri bütün suallere gayet mukanna' cevaplar vermişlerdir. (22)

BURSA : Paşa Hazretleri Cuma günü öğleden evvel Bilecek'ten Bursa'ya hareket buyurmuşlardır.

Bilecik: 19 {Sahib-i imtiyazımızdan) Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün sekiz evvelde Bilecik'ten Bursa'ya müteveccihen hareket buyurmuşlardır. Program mucibince ayın yirminci günü öğleden evvel Bursa'ya muvasalat olunacaktır. Recep Zühtü. (23)

Başkumandan Bursa'da.

Paşa Bursa'da emsalsiz tezahürat ile istikbâl edildi.

Bursa, 20 Kânunısanı (Muhabir-i mahsusumuzdan) Paşa Hazretleri maiyyetleri erkânı ile dün gece saat onda İzmit'ten, bugün dokuzda Bilecik'ten hareket etmiş ve bugün saat üçte Bursa'ya muvasalat buyurmuşlardır.

Bursa, 20 kânunısanı (Muhabir-i mahsusumuzdan) Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün öğleden sonra Bilecik tarikiyle İzmit'ten şehrimize muvasalat etmiştir. Havanın pek soğuk olmasına ve şiddetli kar fırtınası icra-yı ahkâm etmesine rağmen Paşa pek parlak tezahürat ile istikbâl edilmiş ve doğruca belediye dairesine azimet etmiştir. Başkumandan burada kendisine takdim edilen Bursa erkân-ı memurini, eşraf ve muhtelif cemiyetlerin murahhasları ile

{22} İzmir Yollarında, s. 10.

{23} Hâkimiyet-i Milliye, 19 Ocak 1923, No.718.

görüştü. Paşa Bursa'da bulunduğu müddet zarfında Bursalılar tarafından hediye edilen Kükürtlü'de kâin köşkte ikâmet edecektir. Yarın halk ile daha yakından temaslarda bulunacaktır.

Bursa 20 Kânunısanı (muhabir-i mahsusumuzdan) Başkumandanı ziyaret ederek (Vakit] namına beyan-ı hoş-amedî ettim. 'Paşa'nın refaketinde Fevzi, Kâzım (Karabekir), Asım, Halit Paşalar bulunmaktadır. Paşa yorgunluğuna rağmen neşeli idi. Müfit.(24)

Büyük Gazi Bursa Halkı İçinde.

Bursalılar Büyük halaskârlarını heyecanla tezahürat ile karşılamışlar ve binlerce halk, istikbâle koşmuşlardır.

Bursa 20: (sahib-i imtiyazımızdan) Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bugün öğleden sonra saat üçte Bursa'ya muvasalat etmiştir. Başkumandan Paşa Hazretlerine Arifiye İstasyonu'nda iltihak eden Halit Paşa Hazretleri refakat buyuruyorlardı. İlk defa Paşa Hazretlerinin râkib bulundukları otomobil şehre dahil olmuştur. Diğerleri çamurdan ve yolların bozukluğundan tehirle muvasalat etmiştir.

Gazi Paşa Hazretleri şehrin medhalinde Bursa Valisi Hacı Adil Bey'le Müdâfaa-i hukuk hey'eti azaları, memurin-i mülkiye ve askeriye, eşraf ve tüccaran ile diğer hey'etler tarafından istikbâl olunmuştur. Yağmakta bulunan yağmur ve kara rağmen binlerce halk sevgili halaskârın yoluna dökülmüştü. Paşa Hazretleri halkın şiddetli ve heyecanlı tezahüratı arasında doğruca belediye dairesini teşrif etmişler. Belediye dairesinde icra olunan bir resm-i kabulden sonra doğruca ikâmetlerine tahsis ve Bursalılar tarafından hediye edilen Çekirge'deki köşklerine azimet buyurdular.

Başkumandan Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ve maiyyetleri hey'eti Bursa halkı tarafından ihzar olunan yerlere misafir edildiler.(Recep Zühtü)

(24) Vakit, 21 Ocak 1923, No.1836.

Bursa: 21 (sahib-i imtiyazımızdan) Paşa Hazretleri bugün köşklerinde istirahat buyuracaklar ve bazı zevatın ziyaretlerini kabul edeceklerdir. Paşa yarın Bursa halkı ile temas ve hasbihal edeceklerdir.

Bursa : 21 (sahib-i imtiyazımızdan) Bursa Darü'l-Muallimât muallimleri tarafından Paşa Hazretleri şerefine Salı günü bir çay ziyafeti keşide edilecektir. Muallimler tarafından vuku bulan istirhamı kabul buyuran başkumandanımız salı günü Darü'l-Muallimatı ziyaret edecekler ve ziyafette hazır bulunacaklardır. (Recep Zühtü) (25)

misli bir derecededir. Şchir tâk-ı zaferlerle,bayraklarla, halılar ve resimlerle, çiçeklerle baştan başa donanmıştır. Kadın erkek, genç, ihtiyar çocuk bilâ-istisna bütün İzmir halkı Paşa Hazretlerinin geçtikleri yollara dökülmüşlerdir. Halkın vecd ve süruru gayr-i kabil-i tasavvurdur.Tezahürat hâlâ devam ediyor. Paşa Hazretlerinin rakib bulundukları tren, Alaşehir, Salihli, Kasaba ve Manisa ve Menemen'den geçerken bu şehirler halkı kâmilan istasyonlara şitab ederek müşarunileyhi tezahüratla istikbâl ve teşyi' eylemişlerdir.(31)

Başkumandanımız Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazreteleriyle birlikte seyahat eden muhabirimizden dün gelen telgrafnâmede, Paşa'nın İzmir'e muvasalat ettiğini ve gerek yolda, gerek İzmir'de emsalsiz merasimle istikbâl edildiğini bildiriyordu.

Paşa Hazretlerinin geçecekleri yollarda binlerce ahali ahz-ı mevki etmiş ve bütün dükkânlar, daireler tezyin olunmuştur. Müşarunileyh bilâ-istisna bütün İzmir halkından mürekkep olan istikbâl kitleleri arasında mürur ederken halkın sürekli alkışları ve yaşa sesleri âfaka yükseliyordu.

Paşa Hazretlerinin râkibi oldukları araba binlerce halk tarafından kuşatılarak, Tilkilik, Mezarlıkbaşı, Örtülü Çarşı ve Başdurak tarikiyle daire-i hükûmete gelmiş ve

Göztepe Nüfusuna Kayıt

İzmir, 28 Kânunısanı (muhabir-i mahsusumuzdan) Gazi Paşa'nın Göztepe nüfusuna kayıt muamelesi bugün icra edilmiştir. Bu akşam saat yedide hükûmet konağında 120 kişilik büyük bir ziyafet verilecek ve bu esnada nüfus tezkiresi kendisine takdim olunacaktır. Ziyafete rüesa-yı mülkiye, ümera-yı askeriye, belediye hey'eti, gazete muhabirleri davetlidir. Ziyafet esnasında dahili ve harici mesail hakkında Mustafa Kemal Paşa bir nutuk irad edecektir. (33)

(33) Yakıt, 29 Kânunısanı 1923, No.1844

Yakıt 4 Şubat 1923 No:1850.

İzmir'de Başkumandanımıza verilen nüfus tezkiresinin sureti

Gazi Başkumandanımız Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine İzmir'i teşriflerinde İzmir Belediyesi tarafından kendilerinin İzmir sicill-i nüfusuna kaydedildiği ve yedlerine bir de nüfus tezkeresi verildiği yazılmıştı. Tezkere şu şekildedir:

Türkiye Hükûmeti Nüfus Tezkiresidir

İsmi : Gazi Mustafa Kemal

Pederinin ismi :

Tüccardan Ali Rıza Efendi

Validesinin ismi : Zübeyde Hanım

Tab'iyeti : Türkiye Hükûmeti

Tevellüdü : 1296

Dini : İslâm

İrki : Türk

San'atı : Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi ve Başkumandan

Mahallesi : İzmir-Göztepe

27 Kânunısanı 1339-Nüfus Memuru:Mehmed Şevki -Aydın Vilayeti Nüfus

Müdiriyeti

Mustafa Kemal Paşa , 27 Ocak 1923 sabahı Manisa üzerinden Karşıyaka istasyonuna geldi. İstasyon bir mahşerdi. İzmir Valisi Abdülhalik (Renda), Kolordu Komutanı Fahreddin (Altay), İzmir Bölgesi Komutanı İzzeddin (Çalışlar) karşılayıcılar arasındaydı. Aslında o gün, Lozan'da olan İsmet (İnönü), Paşa dışındaki bütün komutanlar İzmir'deydi. Ordu Komutanı Kâzım (Karabekir), Milli Savunma Bakanı Kâzım (Özalp), Atatürk'le beraber gelmişlerdi. Genel Kurmay Başkanı Fevzi (Çakmak), Asum (Gündüz) İzmir'deydi. Atatürk'ün yanında Bolu Milletvekili Cevat Abbas (Gürer), Yaver Muzaffer(Kılıç) Muhafız Tabur Komutanı İsmail Hakkı (Tekçe) vardı. Başyaver Salih (Bozok) İzmir'de karşılayıcılar arasında bulunuyordu.

İstasyonda çiçeklerle süslü bir otomobil hazır bulunuyordu. Atatürk, doğruca annesinin Karşıyaka'daki mezarını ziyaret edecekti.. O gün annesinin mezarı başında içli bir konuşma yaptı. (34)

Gazi Paşa bu içli konuşmasını şöyle bitirmiştir:"Validemin medfeni önünde ve Allah'ın huzurunda ahd ve peyman ediyorum, bu kadar kan dökerek milletin istühsal ve tesbit ettiği hâkimiyetin muhafaza ve müdâfaası için icabederse validemin yanına gitmekte asla tereddüd etmeyeceğim. Hâkimiyet-i milliye uğrunda canımı vermek, benim için vicdan ve namus borcu olsun. (35)

27.1.1923'de şerefine hükûmet konağında tertip edilen ziyafette halk temsilcilerine hitaben uzun bir konuşma yapan Gazi Paşa 29 Ocak 1923 günü saat 17'de Muammer (Uşaklıgil)'in Göztepe'deki konağında gösterişsiz bir nikâh töreniyle Uşâkizâde Muammer Bey'in kızı Latife Hanım ile hayatlarını birleştirmişlerdir.

(34) Önder, Atatürk'ün Yurt Gezileri, s. 191-192.

(35) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s.76.

Mustafa Kemal Paşa 30.1.1923 tarihinde İzmir'de Anadolu, Ahenk, Seda-yı Hak, Şark ve Yeni Turan Gazeteleri başyazarlarını kabulleri sırasında yaptığı konuşmasında, basın mensuplarına Lozan Barış Konferansı konusunda düşündüklerini söyledi. O sırada konferanslar kesintiye uğramış, İsmet (İnönü) başkanlığındaki Türk hey'eti Türkiye'ye dönmek üzere 7 Şubat 1923 günü yola çıkmıştı. Aynı konuşmasında halk ile temaslarından mütehassil intibâata nakl-i kelim ile buyurmuşlardır ki:

"Seyahat ettiğim yerlerde halkın çok samimi ve kalbi tezahüratına şahit oldum. Birkaç gün kalmak fırsatına malik olduğum yerlerde doğrudan doğruya halk ile hasbihallerde bulundum. Ve tamamen anladım ki, halkımız çok mütenebbih ve müteyakkız bir haldedir. Memleketin âmâl ve ihtiyacat-ı hakikiyesine tamamen mutabık bir sulh yapmak imkânı hasıl olduktan sonra, zayıat-ı maziye'yi az zamanda sür'at ve emniyetle telâfi etmek mecburiyetindeyiz. Bilhassa iktisat ve irfan mesaisinde çok büyük bir azim ve gayret lazımdır. Bu mesaiyi esaslı umdelere istinat ettirmek ve doğru istikametlerde mütevali kılabilmek için bütün milletin sa'y ve gayretini ahenkdar ve müsmir kılmak maksadıyla ba'de's-sulh Halk Fırkası namı altında bir teşekkül-i siyasiye lüzum olduğu kanaatindeyim. Bence bizim milletimiz yekdiğerinden çok farklı menafi' takip ederek ve bu itibarla yekdiğeriyle mücadele halinde buluna gelen muhtelif sunufa malik değildir. Mevcut sınıflar yekdiğerinin lazım ve melzumu mahiyetindedir. Binaenaleyh Halk Fırkası bilcümle sunufun hukukunu ve esbab-ı terakki ve saadetini temine hasr-ı iştigal edebilir. (36)

31.1.1923 tarihinde İzmir'de halk ile yaptığı konuşmada:

Efendiler! ben şimdi burada müstahzar bir nutuk irad edecek değilim. Maksadım halkça, kardeşçe hasbihalde bulunmaktır. Bu dakikadaki muhatabımız, T.B.M.M. Reisi

(36) "Aynı eser", s. 82.

ve Başkumandan değildir. Sade bir meb'us ve sizi çok seven bir hemşerinizi Mustafa Kemal'dir. Binaenaleyh benden neler öğrenmek istiyorsanız serbest olarak sormanızı rica ederim.

Bunu müteakib üçü hanım olmak üzere on dokuz kişi tarafından otuzu mütecaviz sual irad edilmiştir. İşbu sualler, Yeni Türkiye Devleti'nin esasat-ı hazırası, kadınların hayat-ı ictimaiyemizdeki mevkiinin ne olmak lâzım geleceği ve sulh konferansında cereyan eden müzakerat, ziraat ve ticaret ve sanayinin terakkisi, Halk Fırkası'nın takip edeceği esaslar ile mesail-i saireyi ihtiva ediyordu.

Paşa Hazretleri bu sualleri tesbit ettikten sonra, her birine ayrı ayrı cevap vermişlerdir. (37)

Gazi Paşa Kumandanımız Akhisar'da

Seyahate Paşa Hazretlerinin Refikaları Hanımefendi de iştirak etmektedir.

Akhisar (Saruhan), 5 Şubat (suret-i mahsusda gönderdiğimiz muhabirimizden)

Paşa Hazretleri ve Refikası seyahatlerini hamilen dün gece yarısından sonra saat üç buçukta İzmir'den hareket eden trenle sabahleyin saat onda Manisa ile Akhisar arasındaki Kabaklı İstasyonu'na gelmiş ve burada Paşa Hazretlerini istikbâle çıkan halk ile kısa bir musahabede bulunmuştur. İstasyonda kurbanlar kesilmiş, mektepliler tarafından tezahüratta bulunulmuştur.

Tren saat 11 de Çiftlik İstasyonu'na gelmiş ve Başkumandanımız burada kıtaatı teftiş etmişlerdir. Askerin geçit resmi ve üç saat devam eden manevrası mumaileyhde iyi bir intiba' bırakmıştır..

Paşa Hazretleri saat üçbuçukta Akhisar'a vasil olmuşlardır. Akhisar bu havalide yangından yegâne masun kalmış güzel bir kasabadır. Akhisarlılar istasyondan itibaren

(37) "Aynı eser", s.84.

fevkalâde parlak tezahürat ile karşılamışlar, kurbanlar kesmişler, buketler takdim etmişler, tâk-ı zaferlerle Başkumandanımızı tebci etmişlerdir. Akşam Türk Ocağı'nda belediye tarafından bir ziyafet verilecek, saat sekizde de hazırlanacak bir müsamerede musahabede bulunacaktır.

Yarın sabah buradan hareketle akşam Balıkesir'e muvasalatı mukarrer bulunuyor. Paşa Hazretlerinin seyahatlerine iştirak etmekte olan Refikaları Hanımefendi teftiş esnasında başına şal örtü, bir süvari elbisesi ile çizme giymiş olarak bulunuyorlar, halk tarafından saadet temennisiyle karşılanıyorlardı. (38)

Gazi Başkumandanımız Balıkesir'de

Bütün istasyonlarda samimi istikbâl tezahüratı.

Balıkesir, 7 Şubat- (muhabir-i mahsusumuzdan)- Akhisar'da Mustafa Kemal Paşa Hazretleri şerefine Türk Ocağı tarafından bir ziyafet tertip edilmiştir. Sonra sinemada kadınlar ve erkekler beraber olduğu halde bir müsamere verilmiştir.

Sabahleyin Paşa Hazretleri Kırkağaç'a hareket ettiler. Burada emsalsiz tezahürat ile istikbâl edildiler. On dana, on kuzu kurban edildi. Her tarafta "Milletin gazisi, binler yaşa" sadaları işitildi. Fırka Karargâhında çay ziyafeti verildi.

Paşa Hazretleri Türk Ocağı'nda da hakiki ecdat ve feyz ocağı olmasını temenni etti ve belediyede ahaliyi kabul etti. Birçok tezahürat ile Soma'ya muvasalat edildi. İstasyonda halk samimi surette istikbâl etti. Paşa Hazretleri burada askeri teftiş etti. Latife Hanımefendi kadınlarla hasbihal ederek kendilerine iltifat ettiler. Burada Gazi Paşa Hazretleri ayaklarına kapanan kadınlara, ağlamayınız, gülünüz, bundan sonra hep güleceğiz, dedi.

Balıkesir, 7 Şubat -(muhabir-i mahsusumuzdan)- Saat üçte Balıkesir'e muvasalat

(38) Vakit, 6 Şubat 1923, No. 1852.

hiçbir ehemmiyeti olmadığını ecnebi sermayesine ihtiyacımız aşikâr olup iktisadi hayatımızda bu kongrenin yarına ait bir hazırlık olduğunu beyan etmiştir.

Ankara, 7 Şubat (muhabir-i mahsusumuzdan) İktisat Vekili Mahmut Esat Bey İzmir'de küşad edilecek İktisat Kongresi'nde hazır bulunmak üzere yarın şehrimizden İzmir'e müteveccihen hareket edecektir. (41)

İzmir, 11 Şubat (Anadolu Ajansı)- Dün saat dokuzda Edremit'ten, bugün saat yedibuçukta Balıkesir'den hareket eden Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri ba'de'z-zevâl saat beşte İzmir'e avdet buyurmuşlar. Edremit ve Balıkesir'den itibaren Soma, Kırkağaç, Akhisar, Manisa, Menemen ve diğer istasyonlarda tezahürat-ı fevkalâde ile teşyi' olunmuşlardır. Müşarunileyh güzergâhında kıtaat-ı askeriyeyi teftiş eylemişlerdir. (42)

İktisat Kongresi Murahhasları İzmir'de

İzmir, 11 Şubat (hususî muhabirimizden)

Gazi Paşa Hazretleri İktisat Kongresi'nin resmi küşadını icra için İzmir'e avdet etmişlerdir. Saat beş buçukta İzmir'e gelen İktisat Vekili Mahmut Esad Bey, Gaziantep, Maraş, Mersin, Adana, Sivas, Kayseri, Konya, Bor ve Uşak'tan İktisat Kongresi'ne izam edilen yüz elli murahhasla beraber Mustafa Kemal Paşa tarafından Karşıyaka'da kabul edilmişlerdir.

Gazi Paşa Hazretleri murahhasların bulunduğu trenle İzmir'e gelmişler ve Basmahane İstasyonu'nda büyük tezahürat ile istikbâl edilmişlerdir.

İzmir İktisat Kongresi'nde hazır bulunmak üzere Anadolu'nun muhtelif noktalarından şimdiye kadar üçyüz elli murahhas gelmiştir. Erzincan ve Erzurum murahhasları deniz tarikiyle bekleniyorlar. Murahhaslar istirahatlerine tahsis edilen mahallerde yerleşmişlerdir.(43)

(41) Vakit, 6 Şubat 1923, No.1852.

(42) Vakit, 12 Şubat 1923, No.1858.

(43) Vakit, 12 Şubat 1923, No. 1858.

Başkumandanımız İzmir'den Ankara'ya gidiyorlar.

Yarın saat onda İktisat Kongresi'ni küşad ve gece Ankara'ya müteveccihen İzmir'den müfarakat buyuracaklardır.

İzmir, 14 Şubat (suret-i mahsusda gönderdiğimiz muhabirimizden)

Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri perşembe günü (yarın) İzmir'de İktisat Kongre'sini küşad ve gece Ankara'ya müteveccihen şimendüferle müfarakat buyuracaklardır.

İzmir, 14 Şubat (suret-i mahsusda gönderdiğimiz muhabirimizden) Perşembe sabahı (yarın) saat onda İktisat Kongresi Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin bir nutku ile açılacak, müteakiben İktisat Vekili Mahmut Esat Bey maksad-ı ictimâ' mutazammın uzun bir nutuk irad edecektir. Yüze yakın mebus kongreye murahhas olarak intihab olunmuşlarsa da mecliste nisab-ı ekseriyyeti haleldar etmemek için gelmeyeceklerdir. El-yevm, İzmir'de üç yüz murahhas bulunuyor. Aka Gündüz Bey, Kongre'nin umumi kâtibi tayin olunmuştur.(44)

"İzmir İktisat Kongresi" bu dönem tarihimiz içinde ekonomik mes'eleler yönünden büyük önem taşıyan bir olaydır. 17 Şubat - 4 Mart 1923 tarihleri arasında toplanan bu kongre, İktisat Vekâleti'nin (Ekonomi Bakanlığı) tertip ve daveti üzerine yapılmış ve Türkiye'deki ekonomi ile ilgili bütün grup ve kişiler burada biraraya getirilmiştir.

Bu kongreye 1135 kişi katılmıştır.

İktisat Vekili Mahmut Esat (Bozkurt) kongrenin toplanma amacını şöyle belirtir: Memleketin rençber, ticaret ve endüstri mensuplarının bir arada toplanacağı bu kongre, memleketin ekonomik gelişmesi için acele olarak alınacak tedbirler hakkında görüşecek ve aldığı kararları T.B.M.M. 'ne ve hükûmete verecektir.

Kongre, 12 maddelik "İktisat Misakı" esaslarını kabul ederek T.B.M.M.

(44) Vakıf, 14 Şubat 1923.No. 1860.

başkanlığına ve hükûmete vermiştir. Bu misakın 3. maddesi şöyledir "Türkiye halkı, tahribat yapmaz, imar eder.Bütün çalışmalar ekonomik bakımdan memleketi yükseltmek amacını güder".

Mustafa Kemal Atatürk, bu kongreden önce gittiği Eskişehir, İzmit ve Bursa'da kamuoyunu ekonomik konularla da ilgilendirmek ve hazırlamak için konuşmalar yapmıştır. O zamanki basınımız bu kongreye geniş yer vererek yayınlar yapmışlardır.

Atatürk, İzmir'deki İktisat Kongresini açarken uzun bir nutuk söylemiş, tarihi örnekler vermiş, Lozan Konferansı'nın henüz sonuçlanmamasının sebeplerini açıklamıştır. (45).

Mustafa Kemal Paşa, 18 Şubat 1923 günü Eskişehir'e hareket etmişti. Eskişehir'de kendisini İsmet (İnönü) başkanlığındaki Lozan hey'eti bekliyordu. 20 Şubat 1923 günü sabahı Lozan hey'eti ile görüşen Atatürk, o gün akşam hey'etle birlikte Ankara'ya hareket etti.

(45) Prof. Dr. Afetinan, Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Plânı, C.I, s. 9-10.